

**DİN EĞİTİMİ
ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ**

KUR'ÂN'DA İNSAN HAKLARI

Prof. Dr. Bayraktar **BAYRAKLI**
M. Ü. İlahiyât Fakültesi
Din Eğitimi Anabilim Dalı Başkanı

“Silm” kökünden gelen “İslâm” kavramının mânâları şunlardır:

1. Güven

İslâm insanlığa “güven” getirmiştir. Devletlerarası ilişkilerden tutunuz, bir toplumun içinde yer alan devlet-halk ilişkilerine, ailede erkek-kadın ilişkilerine, komşulararası münâsebetlere ve ekonomik hayattaki oluşumlara kadar her alana güven getirmiştir. Bu noktadan hareketle diyebiliriz ki İslâm, güvenilen insanı, yani müslümanı yetiştirmek istemektedir. Onun için müslüman, güvenilen insan olarak tanımlanmaktadır. “Ben müslümanım” diyen insanın, elinden, dilinden ve herşeyinden insanların güvende olduğunu ifâde etmektedir. Aksi halde “*Ben namaz kılıyorum*”, “*Hacca gidiyorum*” demesi yeterli olmayacaktır. Çünkü “İslâm” kavramının beraberinde getirdiği temel, esas ve ilk mânâ güvendir. Zâten “İmân” kavramı, güvenmeyi ifâde etmektedir. Bu mânâyı Bakara Sûresi'nin 125. âyetinde bulmaktayız. Âyet şöyledir: *وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْنًا* “*Kâbe'yi insanlar için bir sevâp ve güven yeri yaptığımızı hatırla*”.

“*إمنا* =Emnen” kelimesinden güven yeri, güvenin insanlığa öğretildiği ve yaşatıldığı bir ortam anlıyoruz. Elinden, dilinden ve herşeyinden güvende olunmayan insanın müslümanlığının tartışılır hale gelmesi doğaldır. Bu mânâdan hareketle diyebiliriz ki, insanlığın ihtiyaç duyduğu en önemli değer, güven olmaktadır. Bu değer de kendiliğinden insanların “güven hakkını” gündeme getirmektedir.

2. Barış

İslâm'ın ikinci mânâsı olan “*Barış*”, güven ortamında var olan bir sosyal değerdir. Güven olmadan, emniyet ortamı oluşturulmadan “barışı” tatmamız mümkün değildir. Bunun tersini de düşünmek mümkündür. “*Barış*”, güven ortamını hazırlamaktadır. “*Güven*” ile “*Barış*” hem kendi ve hem de toplumu yüceltmektedir. Güven ve barış, öncelikle insanın iç âleminde gerçekleşmelidir. Akıl ile kalp, nefisten güvende değilse, insanın psikolojik âleminde bir huzûr ortamı oluşamaz. Akıl güveni, kalp de barışı temsil etmektedir. Bu iki güç, faal halde olduğunda, ferdin kendisi ile barışık ve güven içinde olması temin edilmiş olacaktır.

Bakara Sûresi'nin 125. âyetinde “مَثَابَةٌ =mesâbeten” kavramı, doğrunun, güzelin, gerçeğin ve bilginin öğretildiği yer mânâsını ifâde etmektedir.

Dikkat edilirse önce “*Bilgi*”, sonra “*Güven*” kavramı gelmektedir. Bilginin olmadığı yerde “*Güven*”, yani “*Emniyet*” olamaz. Câhil insanların bulunduğu yerde emniyetten, yani güvenden bahsedilemez. Bilginin en büyük ürününün güven ve barış olduğunu söylemekte yarar vardır.

İnsanların “*Barış içinde yaşamaları*”, onların haklarıdır. Yüce Allah bunu Bakara Sûresi'nin 208.âyetinde şöyle ifâde etmektedir: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي السِّلْمِ كَافَّةً وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ “*Ey insanlar, hepiniz barışa giriniz. Şeytanın adımlarına uymayınız; çünkü o, sizin apaçık düşmanınızdır*”.

Bu âyet, İslâm kavramının ikinci mânâsını “*Barış*” olarak tespit etmektedir. Yüce Allah barış içinde olmayı, bir emir olarak vermekte ve onun farziyyetine dikkat çekmektedir. Âyetin ikinci bölümünde, şeytanın adımlarına uymamak emredilmektedir. Her iki bölüm arasındaki irtibât şu olabilir: Barış içinde olmayanlar; şeytanın adımlarına tâbi olurlar. Düşmanları olan şeytanı takip ederler. Barış, bir bütün halinde yaşanabilen bir değerdir. Onun içindir ki, “*Hepiniz barış içinde olunuz*” ifâdesinde, “*Hepiniz*” kelimesi yer almaktadır.

Ana-baba arasında barış, insanın kendi benliği ile arasındaki barış, devlet ile halk arasındaki barış ve devletlerarasındaki barış ve nihâyet kul ile Allah arasındaki barış, bu dünyanın en tatlı ve mutlu hayatını getirecektir. Demek ki barış, fertten aileye, aileden topluma ve oradan dünya insanlığına doğru yayılacak ve yaşanacaktır. Bir bakıma barış, ağaca benzer. İnsanın gönlünde kök salar ve oradan bütün dünyayı kucaklar.

İşveren ile işçi, öğrenci ile öğretmen arasındaki barış, toplumun mutluluğunu temin edecek en önemli oluşumdur. Bugün, öğretmen ile öğrenci arasında bu barışı göremiyoruz. Çünkü öğrencilere verilen bilgi-

ler yanlış veya oldukça eksiktir. İnsanın gönlüne inmeyen bilgiler, insanın şahsiyetine faydalı olamaz ve insanı olgunlaştıramaz. Bu şuna benzer. Mideye inmeyen yemek, sindirim olayına katılamaz ve vücuda bir gıdâ veremez. Bilgi de gönüle inip aklın disiplininden geçince faydalı hale gelebilir.

Demek ki barış, sağlıklı bilgi ile oluşur ve onun sayesinde hayat bulur ve ömür sürer. Doğru bilginin olmadığı ortamda barış yaşanmaz ve oradan hicret edilir.

3. Teslîmiyet

“İslâm” kavramının üçüncü mânâsı “Teslîmiyet”tir. “Güven” ve “Barış” kendiliğinden “Teslîmiyet”i getirmektedir. İslâm'ın bu mânâsını Bakara Sûresi'nin 131. âyetinde bulmamız mümkündür. Âyet şöyledir: *إذ قال له ربه اسلم قال اسلمت لرب العالمين* “**Hani Rabbi ona: Teslîm ol demiş, o da: Âlemlerin Rabbine teslîm oldum, demişti**”.

Teslîmiyetin bir olumlu, bir de olumsuz mânâsı vardır. Teslîmiyet, öncelikle ve mutlak olarak Allah'a yapılmalıdır. Allah'a teslîm olmayan insanın devletine ve ebeveynine teslîm olması çok zordur. Bunu, ondan beklemek de bir o kadar zordur. Teslîm olacak olan Peygamber bile olsa, Allah'a teslîmiyeti şarttır. Âyet bu zorunluluğu, olumlu mânâda dile getirmektedir.

Teslîmiyetin menfî oluşuna ise, Allah'a teslîm olur gibi başka bir şeye teslîm olup şirke gitmektir. Düşüncesi, irâdesi ve davranışlarıyla Allah'tan başka bir varlığa, kayıtsız-şartsız teslîm olmak insanı şirke sevk edecektir.

Teslîmiyet meselesi, sadece Kur'ân'da yer almamaktadır. İnsan kadar eski bir amel ve davranış biçimi olması nedeniyle bütün dinlerde yer almıştır.

4. Rahmet

“İslâm” kavramının dördüncü mânâsı, “Rahmet”tir. Rahmet, yani yağmur; başka bir ifâde ile suyun yeryüzüne yaptığını, insanın gönlüne ve insanlar arası ilişkilere de “İslâm” aynı şeyi yapmaktadır. Susuz yeryüzü çöle döner, tabiatın dengesi bozulur ve canlılar yaşayamaz hale gelir. Demek ki su, hayat veren bir maddedir. İslâm da rahmet olması nedeniyle, gönüllere ve toplum hayatına can vermektedir. İslâm, toplumları çiçek bahçesine çevirmektedir. Rahmetin olduğu yerde, aynı zamanda bereket vardır.

Bir insanla karşılaştığımızda verdiğimiz “Selâm”da da bu rahmet mânâsı vardır. O insana, Allah'ın rahmetini dilemiş oluyorsunuz.

İnsanların karşılaştıklarında, kullandıkları kelimelerde “*Selâm*” kavramı kadar zengin ve derin mânâlısı yoktur.

İslâm'ın bu mânâlarından hareket ederek, onun insanlığa getirdiği “*İnsan Hakları*” veya genel mânâda “*Hakları*” ele almamız mümkündür.

A) ALLAH HAKKI

İslâm'ın getirdiği hakların başında, “*Allah Hakkı*” gelmektedir. İnsanı ve tüm varlıkları yaratması ve onları besleyip büyütmesi bakımından Yüce Allah'ın insanın üzerinde bir hakkı tecellî etmektedir. O da O'na şirk koşmamaktadır. Nasıl ki ebeveyn, çocukları tarafından eş koşulmaya tahammül edemez ise, Yüce Allah da bir yaratıcı olarak eş koşulmasını istememektedir. En'âm Sûresi'nin 151 ve 152. âyetlerinde genel mânâda hakları sıralarken Yüce Allah ilk sıraya kendisine eş koşulmamasını koymaktadır. Âyet şöyledir: *قل تعالوا اتل ما حرم ربكم عليكم الا تشركوا به شيئا “De ki; gelin Rabbinizin bize neleri haram kıldığını okuyayım, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın...”*.

Bu âyetlerde yer alan “*Haklar öğretisinde*” Allah'a şirk koşmama, başka bir ifâde ile Allah'ı birleme hakkı, insanlar arasına yayılarak mutluluğun temelini teşkil edecektir.

B) ANNE-BABA HAKKI

Yüce Allah Kur'ân-ı Kerîm'de pekçok âyette kendisine eş koşmama emrinden sonra, ebeveyne iyiliği gündeme getirmektedir. En'âm Sûresi'nin 151. âyetinde yer alan “*Anne-babaya iyilik yapmak*” gibi önemli bir emir, bu hakkı oluşturmaktadır. Kur'ân, ebeveyne saygı duymayı ve onlara iyi bakmayı bir ibâdet olarak kabul etmektedir. Ebeveyn haklarını başköşeye koymakla Kur'ân, insanlık tarihinde önemli bir inkılâbı gerçekleştirmiş oldu. Bakara Sûresi'nin 83. âyetine göre, Kur'ân ve Tevrât'ta yer alan bu hakkı daha uzaklara ve kıyâmete kadar taşımış oldu.

C) ÇOCUK HAKKI

Ebeveynin çocukları üzerinde hakları olduğu gibi, çocukların da ebeveyn üzerinde hakları vardır. En'âm Sûresi'nin 151. âyetinde, çocuğu dünyaya getirme zorunluluğuna şahit oluyoruz. Demek ki Kur'ân, anne karındaki çocuğun hayat hakkını ele almış ve böylece bu inkılâbı gerçekleştirmiş oldu.

Çocuğu dünyaya getirme hakkı kadar, onu, iyi bir istikbâl kazanabilmesi için yetiştirme hakkı da vardır. Mahâret çocuğu dünyaya getirmek değil; mahâret onu insanlığa, milletine ve ailesine faydalı olabilecek bir şekilde yetiştirmektir. Ona güzel bir isim vermek, onu güzel bir eğitimden geçirmek, onun aile ve devleti üzerindeki hakkıdır.

Çocuklarımızı iyi yetiştiremez, onlara hakikat bilgisini veremez ve onların ruhlarını mânevî bakımdan techîz edemezsek, onları yaşayan ölü-ler haline getirmiş oluruz. O zaman da Fâtır Sûresi'nin 22. âyetinde yer alan insanlar haline dönüşürler. Âyet şöyledir: وما انت بمسمع من في القبور “*Sen kabirdekilere işittiremezsin*”. Yanlış bir yetiştirme ile çocuğun zihnini ve gönlünü kabre çevirirsek, onun üzerimizdeki hakkını çiğnemiş oluruz.

Gerçek bilgiye ulaşamayanlar, mezardaki ölüleri andırırlar. Çocuğa doğru bilgiyi, Allah'ını, Peygamber'ini, insan sevgisini, barışı, güveni öğ-retmeliyiz.

D) TOPLUMUN HAKKI

Toplumun değerlerine, ahlâkına saygı göstermek, oradaki fertlerin üzerindeki hakkıdır. Toplumun yücelttiği değerleri, fert çiğneyemez ve çiğnememelidir. En'âm Sûresi'ndeki 151. âyette yer alan ولا تقربوا الفواحش ما ظهر منها وما بطن “*Fuhşun, yani kötülüklerin açığına da, gizlisine de yaklaşmayınız!*” ifâdesi, bu hakkı gündeme getirmektedir. İyiliğin gelişmesi, yayılması ve kök salması için, kötülüklerden uzak durulması gerekir. Doğduğumuz ve yaşadığımız toplumun bizim üzerimizdeki hakkı, onun iyiliğine çalışmak, ona can verecek değerleri yaşatmak, onu hastalandırarak kötülüklerden uzak durmaktır. Namus, hürriyet, adâlet, doğruluk, saâdet ve ahde vefâ gibi değerleri hayata geçirmek, topluma can verecektir. Onlara sırtını dönmek, toplumun haklarını çiğnemek olacaktır.

Yukarıdaki âyette yer alan, “*Yaklaşmayınız!*” ibâresi, toplumun ahlâkını ayakta tutan değerleri, bırakınız çiğnemeyi, onlara kötü mânâda yaklaşmayı bile doğru bulmadığına işaret etmektedir. Cinsel ahlâkın yanısıra, ilmî ahlâk, ekonomik ve siyâsî ahlâkı da ilâve ettiğimiz zaman, toplumun dengelerinin nelere bağlı olduğunu ve bu toplum hakkının ne derece önemli olduğunu anlamış olacağız.

E) HAYAT HAKKI

En'âm Sûresi 151. ve Furkân Sûresi'nin 68. âyetlerinde yer alan ولا تقتلوا النفس التي حرم الله إلا بالحق “*Allah'ın yasakladığı cana haksız yere kıymayın*” ifâdesi, Kur'ân'ın, canlıların hayatına verdiği değeri ortaya koymaktadır. Âyette yer alan “*Nefs*” kelimesinin kapsamına hayvanlar ve bitkiler de girmektedir. Yüce Allah insan dememiş, ama can taşıyan her şeyi kastetmiştir. Böylece Kur'ân, hayat hakkını çok geniş tutmuş, hayvan ve bitkilere kadar uzatmıştır. Can taşıyan her varlığa saygı duyulmasını ve onun hayatının kutsal olduğunu gündeme getirmiştir.

Hayat hakkı konusunda Tevrât'ta yer alan, Kur'ân'da Mâide Sûresi'nin 32. âyetinde bize nakledilen âyette şöyle buyurulmaktadır:

من اجل ذلك كتبنا على بني إسرائيل انه من قتل نفسا بغير نفس او فساد في الارض فكأنما قتل
الناس جميعا ومن احياها فكأنما احيا الناس جميعا “*İşte bu yüzdendir ki, İsrailoğul-
ları'na şöyle yazmıştık: Kim yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya karşılık
olmaksızın haksız yere bir cana kıyarsa, bütün insanları öldürmüş gibi
olur. Her kim bir canı kurtarırsa, bütün insanları kurtarmış gibi olur...*”.

Görüldüğü gibi Tevrât ve Kur’ân bir ferdi, bütün insanlık kadar değerli görmüştür. Onun hayat hakkının önemini vurgulamak için, bir kişiyi öldürmeyi tüm insanlığı öldürmek, ona hayat vermeyi de tüm insanlığa hayat vermek seviyesinde ve değerinde tutmuştur. Haksız yere bir ferdi öldürmek, bütün insanların kâtili olarak Yüce Allah tarafından gösterilmesi, 1400 sene önce ne denli bir inkılâp olduğunu ispat etmeye yeter. Hayat hakkı bugün anayasalarda yer almaktadır. Eğitim sistemleri, insanın değerini öğretmeli, ona saygının önemini iyi aşılmalı ve hayatın ne denli paha biçilmez bir kıymet olduğunu ruhlarına nakşetmelidir.

F) SOSYAL HAKLAR

Kur’ân insanların toplum halinde yaşamalarından kaynaklanan bazı haklara sahip olduklarına dikkat çekmektedir. Bu hakları şöyle sıralayabiliriz:

1) Örgütlenme Hakkı

Kur’ân-ı Kerîm aynı inançları, meslekleri ve idealleri, toplum hayatına zarar vermemek kaydıyla paylaşan insanlar örgüt kurup, insanlığa yardım edebileceklerine ve hatta bunun gerekli olduğuna işaret etmektedir. Mâide Sûresi'nin 2. âyetinde, bu hak şöyle yer almaktadır. *وتعاونوا
على البر والتقوى ولا تعاونوا على الإثم والعدوان
... Takvâ ve iyilik üzerine yardım-
laşınız; günâh ve düşmanlık üzerine yardımlaşmayınız...*”.

Âyette yer alan “*Te’âvenû= Yardımlaşınız!*” kavramı, modern anlayışla “Örgütleşiniz!” demektir. Yardımlaşmak, örgüt kurmak demektir; ama Yüce Allah bu örgütün hangi temeller üzerine kurulacağını da belirlemektedir. Bu temeller, “iyilik” ve “takvâ”dır. Demek ki örgüt, iyi niyetle kurulacak, iyiyi yayacak, besleyecek ve kuvvetlendirecektir.

“*Düşmanlık*” ve “*Günâh*” üzerine örgüt kurulamaz ve kurulamazdır. Demek ki örgütlenme denen sosyal hak, kötüye kullanılamaz. Düşmanlık duygusunu yayıp, insanlar arasında tefrika çıkarmak ve insanlara günâh işleterek faaliyet göstermek, hakkın kötüye kullanılmasıdır. Hakkın kötüye kullanılması kadar büyük zulüm olamaz. Hakkın kötüye kullanıldığı bir toplumda adâlet de yaşamaz. “*Hak*”, hürriyete, hürriyet de hakka fedâ edilemez. Hürriyet vardır diye, başkasının hakkına tecâvüz edilemez. Hak ile hürriyetin dengesini bulmak kadar toplumların mutluluğuna yardım eden bir faaliyet düşünmek hemen hemen imkansızdır.

Örgütler arasındaki ilişkiler, vücudun organları arasındaki ilişkiler gibi olmalıdır. Örgütün “*Takvâ*” üzerine kurulması demek, sosyal bağışıklık sisteminin canlı tutulması demektir. Bir biyolojik bağışıklık sistemi vardır, bir de mânevî bağışıklık sistemi vardır; bunların dışında bir de sosyal bağışıklık sistemi vardır. Kur'ân'ın ifâdesiyle, bu mânevî ve sosyal bağışıklık sistemine “*Takvâ*” denmiştir. “*Takvâ*” korunmak demektir. Vücudu koruyan sisteme bağışıklık sistemi dendiği gibi, mânevî yapıyı ve toplumu kötü etkilerden koruyan kültüre de takvâ adıyla, bağışıklık sistemi denmektedir. Başka bir ifâde ile örgüt, toplumu kötü etkilerden koruma niyetiyle kurulmalıdır. Kendisi düşmanlık ve günâh batağında olan bir örgüt, toplumu koruyucu olamaz. Toplumun mânevî bağışıklık sistemini zayıflatır ve neticede toplum hastalanır. Örgütlenme hakkı konusunda demokrasi İslâm'a yaklaşmaktadır.

2) Mülkiyet Hakkı

Sadece İslâm Dîni'nde değil, dünyanın her kesiminde ve geçmişteki her dinde bu hak yer almaktadır. Fertlerin ve toplumların mülkiyet hakları vardır. Ferdin mülkiyet hakkı çiğnenince, hukûk, çiğneyenle mücâdeleye girer. Toplumun mülkiyet hakkı olan vatana saldırılınca da savaş çıkar. İslâm'da ferdin ve toplumun mülkiyet hakkı kutsaldır. “Kul hakkı” kavramı ve kul hakkının helâl edilmeyince affedilmeyeceği ilkesi, mülkiyet hakkının önemini, ağırlığını ve vazgeçilmezliğini ifâde etmektedir.

Yüce Allah Kur'ân-ı Kerîm'de bu hakka şu âyetlerde dikkat çekmektedir. Bakara Sûresi'nin 188. âyeti şöyledir: *ولا تأكلوا أموالكم بينكم بالباطل وتدلوها بها إلى الحكام لتأكلوا فريقا من أموال الناس بالإثم وأنتم تعلمون* “*Mallarınızı aranızda haksız sebeplerle yemeyin. Kendiniz bilip dururken insanların mallarından bir kısmını haram yollardan yemeniz için o malları hâkimlere vermeyin*”. Âyetin işlediği ana tema, mülkiyet hakkına tecâvüzün Allah indinde büyük bir günâh olduğu meselesidir. Aynı âyetin bir benzeri Nisâ Sûresi'nin 29. âyetidir. Âyet şöyledir: *يا أيها الذين آمنوا لا تأكلوا أموالكم بالباطل إلا أن تكون تجارة عن تراض منكم ولا تقتلوا أنفسكم إن الله كان بكم رحيمًا* “*E y îmân edenler! Karşılıklı rızâ hariç, mallarınızı haksız yere aranızda yemeyiniz. Kendinizi öldürmeyin, şüphesiz Allah esirgeyicidir*”.

Bu âyette de, kişinin rızâsı olmaması halinde, mülkiyet hakkının çiğnenemeyeceği ele alınmaktadır. “*Kendinizi öldürmeyiniz!*” ifâdesiyle de, mülkiyetin müdâfaası için savaş çıkacağını ve insanların öldürülebileceğine işaret edilmektedir. Mülkiyete tecâvüz, savaşa neden olabilir.

3) Yetim Hakkı

Kur'ân-ı Kerîm, yetimin hakkını baş köşeye koymaktadır. Pek çok âyetinde bunu ele almaktadır. En'âm Sûresi'nin 152. âyetinin bir bölümü

şöyledir: *“Rüst çağına erişinceye kadar, yetîmin malına sadece en iyi tutumla yaklaşın...”* Nisâ Sûresi'nin 10. âyetinde ise, yetîmin malına dokunmanın nelere mal olacağı anlatılmaktadır. Âyet şöyledir: *إن الذين ياكلون اموال اليتامى ظلما إنما ياكلون في بطونهم نارا وسيصلون سعيرا* *“Haksızlıkla yetîmlerin mallarını yiyenler, karınlarına ateş yemiş olurlar. Zâten onlar alevlenmiş ateşe gireceklerdir”*. Her iki âyet, yetîmin mülkiyet hakkına tecâvüz etmenin büyük bir zulüm olacağını dile getirmekte ve yetîm hakkının önemini vurgulamaktadır.

4) Fakîrin Hakkı

Kur'ân-ı Kerîm 1400 sene önce, fakîrin zenginlerin malında hakkı olduğunu söylemekle, insanlıkta bir devrim yapmıştır. Zâriyât Sûresi'nin 19. âyeti ile Meâric Sûresi'nin 24 ve 25. âyetleri bu hakkı ilan etmektedir. Âyetler şöyledir: *“Mallarında, muhtaç ve yoksullar için bir hak vardır”*. *“Mallarında, dilenene ve mahrûm kalmışa belli bir hak tanıyanlar”*.

Bu âyetler çağdaş bir bakış açısıyla analiz edilebilseydi, işsizlik sigortasını ilk önce müslümanlar kurmuş olacaktı. İşte zenginlerin fazîletlisi, malındaki fakîrin hakkını bilip verendir. Bu hak, o kadar önemlidir ki, ihmâl edilmesi toplumların yıkılmasına neden olmaktadır. Diğer taraftan bu hakkın yerine getirilmesi de, toplumları cennete çevirmekte ve uzun süreli yaşamalarını sağlamaktadır. Duhâ Sûresi'nin 8-11. âyetleri şöyledir: *ووجدك عائلا فاغنى فاما اليتيم فلا تقهر واما السائل فلا تنهر واما بنعمة ربك فحدث* *“Allah seni fakîr bulup zengin etmedi mi? Öyleyse yetîmi sakın ezme, dilenciye de sakın azarlama ve Rabbinin nimetini minnet ve şükranla an”*. Yüce Allah Beled Sûresi'nde fakîrin hakkını gözetmeyi “yokuşa” benzetmektedir. Âyetler şöyledir: *فلا اقتحم العقبة * وما ادراك ما العقبة * فك رقبة او إطعام في يوم ذي مسغبة * يتيما ذا مقربة * او مسكينا ذا متربة* *“Fakat insan, yokuşa aşamadı. O dik yokuş nedir biliyor musun? Köle âzâd etmek veya açlık günlerinde yakını olan bir yetîmi veya aç bir yoksulu doyurmaktır”*.

Burada Yüce Allah, fakîrlere ve kölelere yardım etmeyi niçin yokuşa benzetmiştir? Birincisi, zor olduğu için. Çünkü insan ekonomik fedâkârlıkta bulunmayı çok zor yapar. İkincisi, yokuşu tırmanmak, yücelere emektir. Yüce ruhlu insanlar, düşününlerin elinden tutup kaldıranlardır.

5) Kadın Hakları

İnsanlığın başlangıcından İslâm'ın doğuşuna kadar, çoğu zaman kadınlar ezilmiş, horlanmış ve aşağılanmıştı. İnsanlık, erkek egemen bir kültür getirmiştir. İslâm bu konuda da önemli ve ciddî bir inkılâp yapmıştır. Kadına gerekli olan değeri vermiştir.

a.Kadına düşünce özgürlüğünü getirmiştir. Mücâdele Sûresi'nin 1. âyeti bunu ifâde etmektedir.

b.Bağımsız ibâdet yapma hakkını tanımıştır.

c.Beyine karşı bazı haklarını tespit etmiştir.

d.Anne olarak çocuklarının üzerindeki haklarını tayin etmiştir.

Erkeğe hayatını, canını, kanını veren kadın, İslâm'ın gelişiyle lâyıık olduğu yere çıkarılmıştır. Anne olduğunda, çocuklarıyla ilişkilerinde be-yinden üç derece daha ileride olduğunu belirlemiştir. Feminizmin İslâm dünyasından çıkmamasının en önemli sebebi, kadın haklarını savunan Kur'ân gibi bir kitaba sahip olmasıdır. Kur'ân, kadını bir insan olarak ele almakta, hak ve görevlerini belirlemektedir.

6) Haksızlığa Uğrayanın Hakkını Arama Hakkı

Yüce Allah, toplumda işlenen kötülüklerin açığa çıkarılmasını istememektedir. Zira insanlar, toplumun gidişâtı ile ilgili olarak kötümser bir tavır takınabilirler. Kötülük işlendiği yerde kalmalıdır; o çevre ile ilgili olmayan kesimlere medya vasıtasıyla getirilmesi, psikolojik olarak sakıncalıdır. Nisâ Sûresi'nin 148. âyeti buna işaret etmektedir. Âyet şöyledir: *“لا يحب الله الجهر بالسوء من القول إلا من ظلم وكان الله سميعا عليما Allah kötü sözün açığa vurulmasını sevmez; ancak haksızlığa uğrayan müstesnâdır. Allah, herşeyi işitici ve bilicidir”*. İşte zulme uğrayan, yani kendisine haksızlık yapılan kişinin hakkını arama hakkı olduğunu bu âyet ilan etmektedir.

Diğer taraftan Hac Sûresi'nin 39. âyeti de bu hakka dikkat çekmektedir. Âyet şöyledir: *“اذن للذين يقاتلون بانهم ظلموا وإن الله على نصرهم لقدير Kendileriyle savaşılanlara, zulme uğramış olmaları sebebiyle, savaşa girme izni verildi. Şüphe yok ki, Allah onlara yardıma kâdirdir”*.

Haksızlığa uğrayan, yani mazlûm insana çeşitli yollarla hakkını arama hakkı, Kur'ân tarafından 1400 sene önce verildiği düşünülürse, bu inkılâbın önemi ve derinliği ortaya çıkmış olacaktır.

Diğer taraftan iftirâ edilerek haksızlığa uğrayan kadına hakkını arama hakkı tanınmıştır. Nûr Sûresi'nin 4. âyeti buna işaret etmektedir. Âyet şöyledir: *“والذين يرمون المحصنات ثم لم ياتوا بأربعة شهداء فاجلدوهم ثمانين جلدة ولا تقبلوا لهم شهادة أبدا وأولئك هم الفاسقون Namuslu kadınlara zinâ isnâdında bulunup, sonra 4 şâhit getiremeyenlere 80 değnek vurun ve onların şâhitliğini hiçbir zaman kabul etmeyin. Onlar fâsıktırlar”*.

Zinâ iftirâsına uğrayan kadın büyük bir haksızlığa uğradığı için, hakkını hukûken mahkemeye başvurarak arayabilmektedir. Kur'ân bu hakkın üzerinde öylesine durmaktadır ki, her şeyde iki şâhit ararken burada dört şâhit aramaktadır. Yalan iftirâda bulunana ağır bir cezâ vermektedir.

G) ÖĞRENİM HAKKI

İnsanın, insan olma nedeniyle kendisini yüceltme, geliştirme ve olgunlaştırması için öğrenmesi gerekiyor. Bu onun doğal bir özelliğidir. Bilgisiz gelişme ve olgunlaşma olmayacağına göre ve insan da hayatının ilk yıllarında kendiliğinden bu bilgileri elde etme imkânına sahip olmadığına göre, birinden öğrenmesi gerekiyor. Onun bu durumu, öğrenme hakkını ortaya çıkarmaktadır.

İşte insanın sahip olduğu bu haktan dolayı, Yüce Allah ona pek çok şeyi öğretmek için vahiy, yani kutsal kitap göndermiştir. Bir bakıma kulun Rabbi tarafından öğretime tâbî tutulma hakkı yerine getirilmiş olmaktadır.

Bu İlâhî uygulama bize, insanların daha mutlu ve mânevî bakımdan daha zengin bir hayat yaşamaları için öğretim müesseseleri kurma zorunluluğunu ilhâm etmektedir. Böylece, insanın “*öğrenme hakkı*”, insanlık tarihindeki yerini almış bulunuyor. Kur’ân’da insana ödenen ilk hakkın bu olduğu görülmektedir. Âyet şöyledir: “**Allah Âdem’e bütün kanunları öğretti**”.